



**5-мавзу: Мантиқ. Тафаккур
шакллари: тушунча, ҳукм ва
хулоса**

Режа:

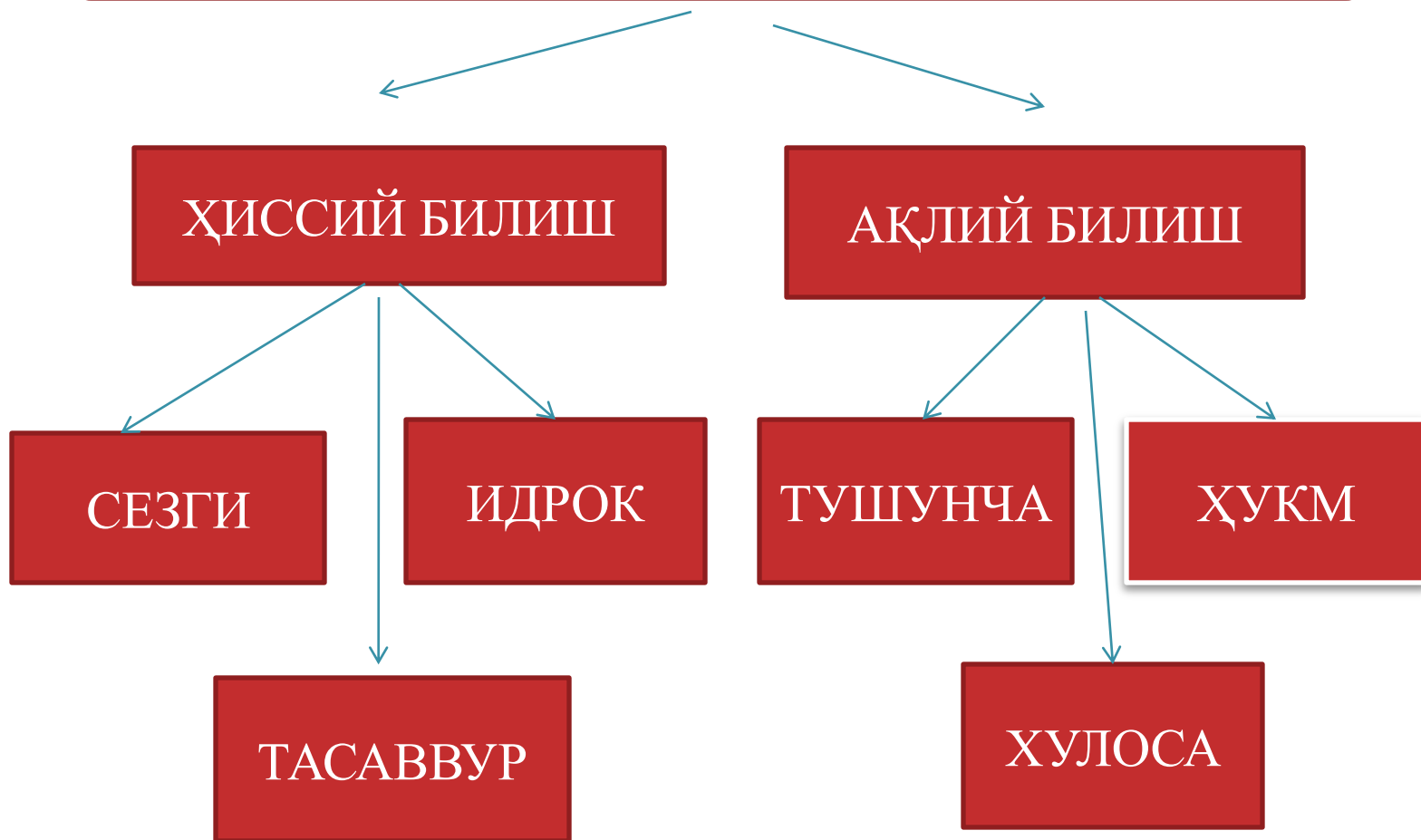
- Тафаккур мантиқ илмининг ўрганиш объекти сифатида.
- Тафаккур шакллари ва қонунлари ҳақида тушунча.
- Формал мантиқнинг асосий қонулари.
- Мантиқни ўрганишнинг аҳамияти.

Билиш - воқеликнинг, шу жумладан, онг ҳодисаларининг инсон миёсида субъектив, идеал образлар шаклида акс этишидан

Ҳиссий билиш – инсоннинг сезги органлари ёрдамида нарса - ҳодисаларнинг ташқи хусусиятларини билишдир

Ақлий билиш - воқеликни умумлаштириб ва маъхумлаштириб, ички қонуниятларини ҳам акс эттиришдир.

БИЛИШ ЖАРАЁНИ БОСҚИЧЛАРИ



Ҳиссий билиш шакллари

Сезги - предметнинг бирорта ташқи хусусиятини (ҳиди, таъми, шаклини ва ҳ.к.з.) акс эттирувчи яққол образдир

Идрок – предметнинг яхлит ва яққол образи бўлиб, у мазкур предмет тўғрисидаги турли хил сезгиларни синтез қилиш натижасида ҳосил бўлади

Тасаввур – аввал идрок этилган предметнинг образини маълум бир сигналлар таъсирида миёда қайта ҳосил қилишдан иборат жараён

Ақлий билиш шакллари

Тушунча – предмет ва ҳодисаларнинг умумий, муҳим белгиларини яхлит ҳолда акс эттирувчи тафаккур шакли

Предмет ва ҳодисаларга маълум бир белги (хосса, муносабат)нинг хослиги ёки хос эмаслигини ифодаловчи тафаккур шакли

Хулоса чиқариш – бир ва ундан ортиқ чин мулоҳаза лардан маълум қоидалар ёрдамида янги мулоҳазани келтириб чиқаришдан иборат тафаккур шакли

МАНТИҚ ФАНИНИНГ ЎРГАНИШ ОБЪЕКТИ

- Тафаккурдир.

**У тафаккур шакллари, қонунлари
- ва усуллари тўғрисида баҳс юритади**



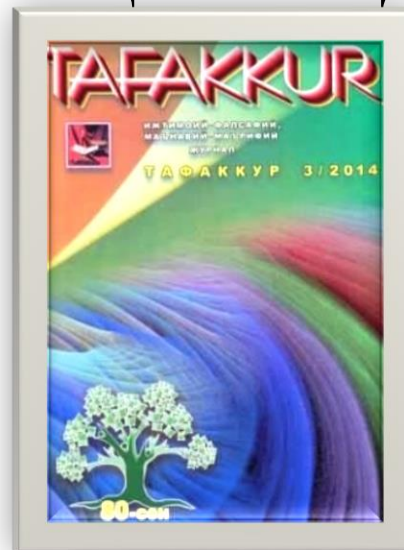
Мантик

- Диалектик мантик
- Математик мантик
- Формал мантик



«Мантик»

- Арабча сўз бўлиб, «сўз, фикр» маъноларини англатади. Юнонча *logika* сўзига мувофиқ келади



Мантиқ илмининг ривожланиш босқичлари

- *Қадимги дунёда мантиқий қарашлар ривожланиши (мил ав III-I минг йилликлар)*
- **Ўрта асрларда мантиқ илми тараққиёти (милодий аср бошларидан XV асргача)**
- Янги давр Ғарбий Европасида мантиқий илмлар ривожланиши (XV-XIX асрлар)
- *Ҳозирги кунда мантиқ илми тараққиёти*

Мантиқ қонунларининг фикрлаш жараёнидаги ўрни

- **Фалсафада қонун тушунчаси нарса ва ҳодисаларнинг муҳим, зарурий, умумий, нисбий барқарор муносабатларини ифодалайди. формал иантиқ илмида эса қонун тушунчаси фикрлаш элементлари ўртасидаги ички, муҳим, зарурий алоқадорликни ифодалайди.**

ҚОНУНЛАР

Амал қилиш
кўламига кўра

Амал қилиш
доирасига кўра

Энг муҳим
қонунлар


Табиат
қонунлари

Умумий
қонунлар

Жамият
қонунлари

Хусусий
қонунлар

Тафаккур
қонунлари

- 
- Формал мантиқ қонунлари (ёки тафаккур қонунлари) дейилганда фикрлашга хос муҳим, зарурий боғланишлар тушунилади.
 - Тафаккур қонунларига амал қилиш тўғри, тушунарли, аниқ, изчил, зиддиятсиз, асосланган фикр юритишга имкон беради.





- ***Айният* қонунига кўра, муҳокама доирасида маълум бир нарса - ҳодиса ҳақида айтилган фикр айни бир вақтда ва айни бир нисбатда ўз-ўзига тенгдир (формуласи – « $A = A$ дир»)**
- ***Нозидлик* қонунига кўра, бирор нарса-ҳодиса ҳақидаги икки қарама – қарши айни бир вақтда ва айни бир нисбатда бирданига чин бўла олмайди (формуласи – « $A = A$ эмас»)**

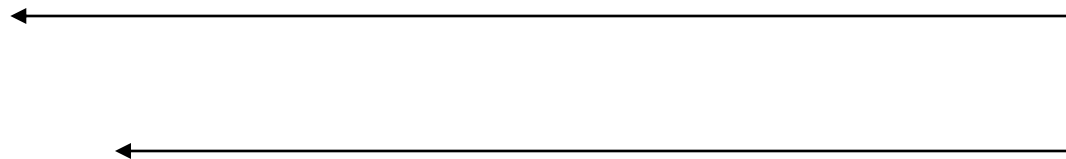
- **Учинчиси истисно қонунига кўра, нарса - ҳодисанинг мазмунини тўла қамраб олувчи икки зид мулоҳазадан бири албатта, чин бўлиб, иккинчиси хатодир. Учинчи фикрнинг бўлиши мумкин эмас (формуласи – «А ёки В, ёки В эмас»)**
- **Ҳар қандай нарса-ҳодисанинг реал асоси бўлгани каби уларнинг инъикоси бўлган фикр – мулоҳазалар ҳам албатта, исботланган бўлиши керак. (формуласи – «Агар В мавжуд бўлса, унинг асоси сифатида А ҳам мавжуд»)**

Тилнинг **иккита** тури мавжуд.

Табиий ёки миллий тиллар тарихан шаклланган товушлар (нутқ) ва графика (ёзув) нинг ахборот белгилари системасидан иборат. Табиий тилнинг алоҳида олинган ҳар қандай белгиси ўз холича ҳеч нарсани ифода қилмайди.

Табиий ёки
миллий тил

Сунъий тил



Сунъий тил табиий тил негизида яратилган ёрдамчи ахборот белгилари системасидан иборат бўлиб, у мавжуд баён қилиш ва узатиш учун хизмат қилади. Сунъий тилда сунъий йўл билан яратилган махсус белгилар, яъни символлар-рамзлар ишлатилади.

$\text{Cos}2\alpha + \text{Sin}2\alpha =$ хабарларни аниқ ҳамда

